

La societat d'avui dia està interconnectada. Les notícies es difonen amb molta facilitat i els contextos significatius per a l'individu tenen un abast molt gran, en alguns casos d'interès social global. Això és a la vegada un avantatge i un inconvenient per a la ciutadania: d'una banda, permet rebre les notícies amb molta rapidesa i al mateix temps formular opinions i fer-les arribar a un públic molt ampli, a través de les xarxes socials. De l'altra, facilita que es difonguin rumors, notícies falses (*fake news*) i interpretacions esbiaixades que sovint cal desmentir.

Es fa imprescindible ajudar els alumnes a afrontar aquest deversall d'informació i saber destriar què cal creure i què no s'ha de col·laborar a difondre. Cal, a més, que l'escola formi ciutadans crítics, que vulguin transformar la societat i, com a consumidors, puguin identificar els interessos que hi ha darrere de la publicitat i dels publireportatges, malgrat l'aparença d'objectivitat.

Les proves PISA 2018, en el [marc de la competència global](#), ja van incorporar la necessitat de formar el jovent en el pensament crític per tal de preparar-lo per a un món inclusiu i sostenible, amb "l'objectiu comú de promoure la comprensió del món per part de l'alumnat i millorar-ne la capacitat d'expressar els punts de vista individuals i participar en la societat".

El pensament crític en el currículum

En tots els àmbits curriculars apareixen esments a la necessitat de fomentar en l'alumnat la capacitat crítica. En destaquem alguns a continuació.

La dimensió ciutadana de les [competències bàsiques de l'àmbit social](#) inclou la competència 11: "Formar-se un criteri propi sobre problemes socials rellevants per desenvolupar un pensament crític". En l'explicació d'aquesta competència, es remarquen tres àmbits on és necessari aquest pensament crític:

- Formar-se un criteri propi raonat sobre els fets, processos i conflictes característics d'una societat complexa com l'actual, per analitzar els fenòmens, fonamentar l'opinió pròpia i exercir una ciutadania responsable i compromesa.

- Participar en la vida política, trobant fórmules que facilitin la convivència, el diàleg, la pau, el respecte i la defensa dels valors democràtics.
- Ser capaç de contrastar la informació i de desestimar aquella que pot ser enganyosa o esbiaixada, perquè no es faci un consum passiu i acrític de la informació.

La dimensió “Indagació de fenòmens naturals i de la vida quotidiana” de [l'àmbit científicotecnològic](#), en la competència 6, “Reconèixer i aplicar els processos implicats en l’elaboració i validació del coneixement científic”, ens adverteix que els alumnes han de ser capaços de diferenciar entre ciència i pseudociència. Diu també que aquesta competència suposa, entre altres aspectes:

- Valorar les interpretacions i afirmacions relacionades amb la ciència que es publiquen als mitjans de comunicació.
- Poder jutjar fins a quin punt són apropiades i justificades les conclusions, a partir de l’argumentació i la crítica.

En la presentació del currículum de l'àmbit artístic trobem referències directes a la necessitat d’impulsar el sentit crític en la percepció de les obres d’art:

La competència artística és la capacitat de comprendre, apreciar i valorar críticament les diferents produccions artístiques, i utilitzar-les com a font d’enriquiment i gaudi en el context social en què es manifesten.

El treball de totes les dimensions i orientacions de l'àmbit artístic contribueix a proporcionar a l’alumnat la possibilitat de reflexionar de manera crítica sobre la realitat artística del seu entorn.

El pensament crític i la relació amb els elements del TILC

Podem definir el pensament crític com el procés cognitiu implicat en l’avaluació i anàlisi d’una afirmació, un raonament o, en general, un text oral i escrit. Implica una actitud socialment activa i requereix dos elements connectats a aspectes emocionals de l’aprenentatge: el dubte i la curiositat.

Cassany (2006) diu que el pensament crític és:

Independent	•Es construeix a partir de la individualitat.
Informat	•Requereix coneixements o informació.
Qüestionador	•Arrenca amb preguntes o problemes que interessin al subjecte i que cal resoldre.
Raonat	•Busca argumentacions raonades, amb tesi, arguments, proves, etc.
Social	•Compara, contrasta i comparteix les idees amb altres, encara que inicialment sigui individual.

En el TILC, el pensament crític s'aplica especialment a la recepció d'informació oral i escrita, especialment la lectura crítica i el contrast de fonts, la cerca i validació d'informació a la xarxa i l'expressió argumentada de les opinions pròpies.

Ensenyar a ser crítics

Rosàs i Torralba (2019) diuen que, “en tota tasca de pensament crític, l'objecte d'estudi és filtrat per un doble sedàs: el del *rigor lògic* i el d'un *compromís amb uns mínims ètics*”, que fonamenten “en els drets humans que, tot i la seva contingència, s'entén com el millor marc del qual disposem de moment, i amb un compromís amb la denúncia de tota forma de domini”.

Quan parlem de rigor lògic, ens referim a seguir, de manera personal i autònoma, un procés racional per comprendre i interpretar els fets socials o científics. Aquest procés resulta poc intuïtiu per a l'alumnat i per això cal ensenyar tècniques de lectura crítica, modelar com pensar críticament i proporcionar models i pautes per aprendre a expressar l'opinió pròpia de manera argumentada.

Per fomentar aquest hàbit de prendre decisions raonades i saber-les defensar, és necessari:

- Entrenar l'alumnat en les **destreses de pensament i estratègies** relacionades amb el pensament crític: inferir, fer connexions entre la informació que rep i el model científic o social corresponent, comparar i contrastar informacions divergents, etc.

- Portar a l'aula **qüestions socialment vives i controvertides**, que no tinguin una solució concloent ni es puguin resoldre amb una resposta única, per examinar-les de manera crítica.
- Ajudar l'alumnat a **analitzar dades i arguments** per poder **diferenciar fets d'opinions**.
- **Formular preguntes, i ajudar l'alumnat a fer-se'n**, que obrin fissures en els models d'interpretació del món que sovint transmeten els materials didàctics.
- Fomentar el **gust per la discussió i el debat organitzat i respectuós**. Caldrà, en aquest sentit, establir normes i entrenar l'alumnat en el debat com a gènere discursiu (amb torns de paraula reglamentats i amb iniciadors de frase per discrepar, per defensar i per donar la raó) i exercitar l'empatia i el respecte per les opinions d'altri.
- Ensenyar a utilitzar de manera crítica, eficaç i responsable la **informació digital i les xarxes socials**, així com a avaluar críticament els **missatges audiovisuals**.
- Entrenar l'alumnat en la **lectura multimodal**, tenint en compte que tots els elements contenen informació i són susceptibles de lectura crítica: un gràfic pot tenir una intencionalitat que cal identificar, una fotografia pot suggerir un judici de valor, etc.
- Identificar i mostrar a l'alumnat els **elements dels materials didàctics susceptibles de lectura crítica**. El llibre de text i, en general, tots els materials dissenyats per a l'aula tenen una aparença d'objectivitat, i per això cal fer veure als alumnes que tot text té ideologia i s'ha de contrastar amb altres fonts d'informació.

Finalment, també és important insistir-hi molt, perquè l'alumnat tingui sempre present que ha d'intentar pensar de manera independent i expressar les idees a la seva manera.

Metodologies que afavoreixen el pensament crític

L'informe PISA 2018 sobre la competència global esmenta "diverses pedagogies centrades en l'alumnat (que) poden ajudar-lo a desenvolupar un pensament crític en qüestions globals, una comunicació respectuosa, habilitats de gestió de conflictes, presa de perspectiva i adaptabilitat", com el treball en grup en projectes cooperatius, els debats estructurats, l'aprenentatge mitjançant el servei o l'enfocament *Story Circle*.

BIBLIOGRAFIA CONSULTADA:

Us convidem a consultar aquests títols de referència per ampliar la informació:

- CASSANY, D. (2006). *Rere les línies. Sobre la lectura contemporània*. Barcelona: Editorial Empúries.
- DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT (2015). [Competències bàsiques de l'àmbit social](#). [Consulta: 9/5/2021].
- DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT (2016). [Competències bàsiques de l'àmbit científicotecnològic](#). [Consulta: 9/5/2021].
- DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT (2016). [Competències bàsiques de l'àmbit artístic](#). [Consulta: 17/05/2021].
- DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT (2018). [Marc de la competència global PISA 2018. Preparant el nostre jovent per a un món inclusiu i sostenible](#). Publicacions del Consell Superior d'Avaluació. [Consulta: 9/5/2021].
- DOMÈNECH-CASAL, J. "[Comprender, Decidir y Actuar: una propuesta-marco de Competencia Científica para la Ciudadanía](#)". A: *Revista Eureka sobre Enseñanza y Divulgación de las Ciencias*. Universidad de Cádiz. [Consulta: 9/5/2021].
- FARRÓ, L.; LOPE, S.; MARBÀ, A.; OLIVERAS, B. [Les Controvèrsies Sòcio-Científiques com a contextos d'aprenentatge i comunicació a l'aula. Anàlisi crítica de la informació i habilitats comunicatives](#). [Consulta: 9/5/2021].
- FUNDACIÓ JAUME BOFILL. [Som crítics](#). [Consulta: 9/5/2021].
- MCCARTER, S.; JAKES, P. (2009). *Uncovering EAP. How to Teach Academic Writing and Reading*. Oxford: McMillan Education.
- ROSÀS, M.; TORRALBA, F. (2019). [Som crítics? Fonaments per a una educació compromesa](#). Barcelona: Fundació Jaume Bofill. [Consulta: 9/5/2021].